

Handläggare:
Anna Linusson

Till
Miljö- och skärgårdsroteln

Förslag till miljöpolitiskt program för Stockholms läns landsting 2012-2016

Härmed översändes underlag angående förslag till Stockholms läns landstings miljöpolitiska program för perioden 2012-2016 inför utskick på politisk remiss till landstingets nämnder och styrelser.

Ärendet

Landstingsstyrelsens förvaltning har i enlighet med landstingsstyrelsens beslut från den 20 oktober 2009 § 278 (LS 0905-0398) påbörjat arbetet för utarbetande av miljöprogram för landstinget 2012-2016. Landstingsstyrelsen fattade vid sitt möte 2010-02-23 § 39 (LS 0912-1080) beslut om att målområdena för det kommande miljöprogrammet ska vara *klimateffektivt*, *resurseffektivt* och *hälsofrämjande*. Landstingsstyrelsen godkände rapporten avseende arbetet med de kvantitativa målen inom de tidigare beslutade målområdena klimateffektivt, resurseffektivt och hälsofrämjande som del av det fortsatta arbetet med att ta fram landstingets sjätte miljöprogram vid sitt möte 2010-05-18 § 144 (LS 1003-0282). Ett förslag till miljöprogram där tidigare rapport justerats något, avsnitt om organisation och ansvar tillkommit liksom en ekonomisk konsekvensanalys av målen, remitterades till administrativa ledningar för förvaltningar och bolag i december 2010. I detta ärende beskrivs ett justerat förslag som har arbetats fram efter att inkomna remissvar behandlats och beaktats.

Förvaltningens synpunkter

Inledning

Förslag till remissutgåva av landstingets sjätte miljöprogram har arbetats fram i enlighet med projektplanen i samråd med verksamheterna och baseras på områden där landstingets verksamheter har betydande miljöpåverkan. Miljöprogrammet är tänkt att remissbehandlas av landstingets nämnder och styrelser. Förslaget till miljöprogram utgör bilaga 1, "Klimateffektivt, resurseffektivt och hälsofrämjande miljöarbete i Stockholms läns landsting - Miljöpolitiskt program Steg 6 för Stockholms läns landsting 2012 – 2016".

Bilagor

1. Förslag miljöpolitiskt program 2012-2016
2. Bakgrund
3. Tjänstemannaremiss med kommentarer
4. Ekonomisk konsekvensanalys
5. Kompletterande beräkningar ekonomisk konsekvensanalys
6. Konsekvensanalys för Stockholms läns landstings sjätte miljöprogram 2012-2016
7. Förtydligande med exempel på hur målen ska mätas
8. Miljökonsekvensbedömning

Kort beskrivning miljöprogrammet

Förslaget till program innehåller högt ställda mål och visar hur landstinget kan bidra till att uppnå främst nationella och regionala miljökvalitetsmål. Programmet utgår ifrån grundprinciperna i landstingets hittills framgångsrika miljöarbete med tydlighet, mätbarhet, integrering i ordinarie verksamhetsstyrning, omfattande koncernövergripande samverkan i sakfrågor och utvecklingsinriktning samt en strukturerad uppföljning.

De tre målområdena är valda för att de är de mest relevanta för landstinget. Namnen på de tre målområden i miljöprogrammet är valda för att vara kommunikativa och beskriva hur landstinget ska arbeta för att uppnå den långsiktiga visionen. Landstinget ska utföra sitt uppdrag på ett sätt som är klimateffektivt, resurseffektivt och bidrar till hälsofrämjande miljöarbete. För varje målområde finns en långsiktig vision som sträcker sig förbi programperioden, medan målen anges för perioden fram till 2016. Det föreslås en justering av namnet på det tredje målområdet "Hälsofrämjande", efter beaktande av remissynpunkter, till "Hälsofrämjande miljöarbete" med avsikt att tydliggöra att det handlar om miljöarbete som bidrar till en förbättrad hälsa. Detta för att målområdet inte ska blandas ihop med hälsoarbete inom andra handlingsprogram i landstinget.

Miljömålen i programmet är dels utveckling av tidigare mål medförande skärpta målnivåer och dels nyttillkomna mål. Huvuddelen av miljömålen i programmet är framtagna inom ramen för programarbetet projekt, några av målen är inkluderade genom förslag från andra delar av organisationen för att de har betydelse för och bidrar till miljöarbetet. Dessa mål är markerade med *kursiv* stil. Flera av de kursiverade målen kräver landstingets engagemang, men kan inte nås på annat sätt än också genom andra aktörers aktiva medverkan. De är inkluderade för att skapa en helhet och visa på landstingets totala åtaganden inom miljöarbetet.

Förslaget innehåller bevarandemål där visserligen samma nivå som tidigare bibehålls, men där det ändå ansetts är viktigt att mål finns med för att utvecklingen inte ska gå bakåt. Förslaget innehåller även utvecklingsmål – mål där landstinget fortsätter med ett mål men höjer miljöprestandan samt utredningsmål som innebär att landstinget utvidgar miljöprogrammet med ett nytt område, oftast krävs först ytterligare utredning innan tillvägagångssättet eller parametrarna kan sättas.

Landstingets miljöprogram är viktigt ur många aspekter, först och främst är avsikten att ge underlag för fullmäktiges beslut om hur miljöarbetet ska bedrivas under perioden 2012-2016. Men det är även en stor del av landstingets kommunikation av miljöarbetet både internt och även med många externa läsare både inom andra landsting/regioner, hos myndigheter, hos landstingets leverantörer, frivilligorganisationer och allmänheten. Därför är det viktigt att formulera ett så komplett och ändå lättläst miljöprogram som möjligt. Av den anledningen omfattar förslaget förklaringar, historik och fastställande av befintliga

väl fungerande rutiner likväl som de nya målen. Därtill finns ett avsnitt som informerar leverantörer vad landstingets miljöpolitiska program innebär för dem.

Bakgrundsdocument till förslaget

En längre beskrivning och bakgrund till förslaget olika delar, sammanfattning av ekonomisk konsekvensanalys av förslaget samt en beskrivning av hur förslaget har arbetats fram beskrivs utförligare i bilaga 2, "Bakgrund till förslag till miljöpolitiskt program för Stockholms läns landsting 2012-2016.

Remissvar från landstingets verksamheter och bolag

I december 2010 gick förslaget till miljöpolitiskt program ut på remiss till landstingets verksamheter och bolag. Därefter har inkomna remissvar behandlats och beaktats varefter ett justerat förslag har arbetats fram. I Bilaga 3 är remissvar, diskussioner och kommentarer inlagda i anslutning till de stycken som de rör. Innehållsmässiga synpunkter har besvarats och kommentarer som rör språkliga aspekter och läsförståelse har inkorporerats direkt i texterna när de bedömts förbättra texten. Svarsfrekvensen på remissen för landstingets miljöpolitiska program för 2012-2016 har varit hög. Kvalitén på svaren vittnar om att remissen noga har reviderats och de kommentarer och förslag som har lämnats är värdefulla och tillför kvalitet och struktur till det slutliga förslaget till miljöprogram. De verksamheter och bolag som har svarat på remissen är: Södertälje sjukhus, Tiohundra, Karolinska, Danderyds sjukhus, SLSO, Folk tandvården, SLL IT, HSNf, Locum, Patientnämnden, fd. Regionplanekontoret och SL.

Vårt att lyfta fram är att det sakmässiga mål som ledde till de längsta diskussionerna i styrgruppen var målet kring energieffektivisering under målområdet "Klimat effektivt". Målet lyder - år 2016 ska landstingsfinansierad verksamhet ha effektiviserat energianvändningen för värme, el och transporter i med 10 procent jämfört med år 2011. SL har i remissvar och under projektets styrgruppsmöte framfört att det inte är realistiskt att i trafiken åstadkomma en 10%-ig energieffektivisering inom programperioden. Under förutsättning att det tydligt framgår av specifikationsdokumentet att spårtrafik är undantagen samt att det är summan av effektiviseringar i fastigheter och transporter som ska vara 10% kan SL dock acceptera målformuleringen. Målet är formulerat så att det är en summering av landstingets effektiviseringar, vilket innebär att vid redovisning av målet är det den totala effektiviseringen som rapporteras. Det är därför möjligt att formulera målet till en 10% effektivisering totalt, där busstrafiken bidrar med en effektivisering på 8%.

En annan fråga som kvarstår att lösa är synen på beställarrollen och relationen till det ansvar som beställaren har för att miljöprogrammet genomförs i den verksamhet som man ansvarar för. T ex framförde HSNf i sina remissvar önskemål om att miljöprogrammets struktur och formuleringar utformas så att det utgör ett upphandlingsdokument för vård. Övriga styrgruppen var överens om att en sådan detaljstyrning inte är önskvärd utan att verksamheter och bolag själva ska omformulera målen till krav i de avtal som de ingår med sina leverantörer. Det är

också beställaren som ansvarar för att säkerställa konkurrensneutralitet i upphandlingar och avtal genom att samma krav ställs på alla. Det finns ingen motsättning mellan denna konkurrensneutralitet i upphandlingar och om SLL väljer att driva spjutspetsprojekt i den egna verksamheten som går utöver kraven i upphandlingar.

Specifikationsdokument som förtydligar hur målen i Steg 6 ska mätas

Målen som föreslås är formulerade med ambitionen att vara tydliga och enkla och därmed lätta att kommunicera. Liksom tidigare miljöprogram kommer det att utarbetas ett specifikationsdokument där det anges mer detaljerat hur man ska mäta om man nått "minskning med x %". I de flesta fall kommer den typen av procentuella minskningar att ha en beräkningsformel som tar hänsyn till förändringar i verksamhetens storlek eller att det mäts i form av ett nyckeltal. (Så är t ex fallet idag när det gäller lustgasutsläppen som korrigeras för antalet förlossningar i landstingets övergripande beräkningar av om man når målet). Likaså där det till exempel anges att det ska vara matavfallsproduktion "av betydelse" så kommer en gräns för vad som kommer anses vara "av betydelse" att finnas i specifikationsdokumentet. Om all denna information fanns med i själva målformuleringen skulle målen bli tekniska och klumpiga att hantera, varför projektet har valt att arbeta med ett dokument som förtydligar hur målen ska mätas, Bilaga 7 "Förtydligande med exempel på hur målen ska mätas".

Projektets styrgrupp har diskuterat specifikationsdokument och enats att arbetet med att ta fram ett sådant ska fortgå parallellt med remissarbetet. Det finns idag ett första utkast som kallas "Förtydligandedokument" som kommer att bifogas den politiska remissen. Ett fortsatt arbete kommer att ske under hösten 2011 med dokumentet och avstämning kommer att ske med de arbetsgrupper som har deltagit i projektet att ta fram förslag till nytt miljöprogram. Planen är att ta fram ett en första version under 2012 för att i slutet av 2012 besluta om den slutliga versionen.

Nämnder och styrelser bör i denna remissomgång särskilt analysera och ange konsekvenserna för den egna verksamheten eller vid landstingsövergripande ansvar för landstinget som helhet.

Toivo Heinsoo
Tf landstingsdirektör

Sven-Inge Nylund
Direktör SLL Tillväxt, miljö
och regionplanering

Klimat effektivt, resurseffektivt och hälsofrämjande miljöarbete i Stockholms läns landsting

Miljöpolitiskt program Steg 6

för Stockholms läns landsting 2012 – 2016

1	Miljöprogrammets målgrupp och struktur.....	3
2	Vision för landstingets miljöarbete.....	5
3	Miljöpolicy.....	5
4	Miljömålsområde 1 - Klimateffektivt - landstingets klimatstrategi.....	6
5	Miljömålsområde 2 - Resurseffektivt.....	8
6	Miljömålsområde 3 - Hälsöfrämjande miljöarbete.....	10
7	Organisation och styrning - så här når landstinget målen.....	12
7.1	Beställare och utförare.....	12
7.2	Styrmedel – grundläggande krav.....	13
7.3	Styrmedel – nya krav för 2012-2016.....	15
7.4	Vägledning för landstingets leverantörer.....	16
8	Miljöprogrammets koppling till andra miljömål.....	17
8.1	Nationella miljömål.....	17
8.2	RUFS 2010.....	18
9	Många små steg blir rejäla kliv.....	19
	Referenser.....	20

1 Miljöprogrammets målgrupp och struktur

Stockholms läns landsting främsta uppgift är att se till att länets invånare har tillgång till en bra och väl fungerande hälso- och sjukvård samt kollektivtrafik. Stockholms läns landsting ansvarar även för framtagandet av en regional utvecklingsplan i Stockholms län. Miljöprogrammet utgår från den påverkan som landstinget har på miljön när beslut fattas och verksamheten utförs. Det omfattar all landstingsfinansierad verksamhet, både landstingsdriven och privatdriven. Vissa mål berör enbart landstingsägd verksamhet, ofta beroende på att det är utvecklingsmål. Ansvaret för att målen i miljöprogrammet nås ligger i den ordinarie linjeorganisationen. Genom miljöprogrammet kommuniceras också till länets invånare och anställda men även nationellt vilken ambitionsnivå som landstinget har med sitt miljöarbete.

Landstingets miljöarbete påbörjades i slutet av 80-talet och många konkreta miljöförbättringar har åstadkommit i verksamheten sedan dess. Genom att ställa miljökrav och visa vägen har landstinget dessutom inspirerat andra till goda insatser på miljöområdet. Detta är det sjätte steget i landstingets miljöarbete. Den övergripande visionen i miljöpolitiska programmet är långsiktig och går bortom 2016 som är slutet på programperioden. Miljöpolicyen visar de grundläggande utgångspunkterna för hur landstinget ska arbeta för att uppnå visionen.

Klimat effektivt, resurseffektivt och hälsofrämjande

Landstinget ska utföra sitt uppdrag på ett sätt som är klimat effektivt, resurseffektivt och hälsofrämjande. Det utgör de tre målområdena i miljöprogrammet. För varje målområde finns en långsiktig vision som sträcker sig förbi programperioden medan målen ska vara uppnådda 2016. För målområdet klimat effektivt finns ett övergripande mål som sträcker sig ända till 2020. Det är för att visa på landstingets ambitioner i referens till nationella och internationella klimatmål. Det nya miljöprogrammet lyfter även fram kopplingen mellan ett framgångsrikt miljöarbete och en förbättrad hälsa för länets invånare. Inom varje målområde finns det dessutom minst ett mål som gäller för hela länet och som speglar miljömål i den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFSS 2010¹. En del av målen i miljöprogrammet är inte framtagna inom ramen för miljöarbetet, men bidrar starkt till en bättre miljö. De är inlyfta från andra delar av organisationen för att de har betydelse för och bidrar till miljöarbetet. Dessa mål är markerade med *kursiverad* stil.

Så når landstinget målen

I avsnittet "Organisation och styrning - så här når landstinget målen" beskrivs hur landstinget ska arbeta för att nå de uppsatta målen. Som styrmedel används miljöledningssystem, upphandling, kommunikation, miljökonsekvensbedömningar och ekonomiska styrmedel. Mycket av den verksamhet som landstinget har ansvar för inom hälso- och sjukvård, tandvård, fastighetsförvaltning och kollektivtrafik utförs av privata entreprenörer. I de fall som landstinget är en stor uppdragsgivare ställs miljökrav som bidrar till att uppfylla målen i landstingets gällande miljöprogram. Därför finns en vägledning för våra leverantörer med i programmet, de specifika kraven formuleras i avtal.

Miljöprogrammets koppling till andra miljömål

Kopplingen mellan landstingets miljöarbete och nationella miljömål finns beskrivet i slutet av programmet, liksom vilka miljömål i RUFSS 2010 som är aktuella för miljöprogrammet (se kapitel 8). I kapitel 9 finns även en historisk sammanställning av landstingets miljöarbete som påbörjades redan på 80-talet. Många miljöförbättringar har åstadkommit sedan dess, men det finns fortfarande mycket kvar att göra. Med det sjätte miljöprogrammet fortsätter landstinget att driva ett banbrytande miljöarbete.

¹ RUFSS 2010, Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, är länets gemensamma utvecklingsplan för Stockholmsregionens långsiktiga utveckling. Hållbar utveckling är en given och gemensam utgångspunkt för arbetet med RUFSS 2010.

Övergripande vision

Miljöpolicy

Vision & mål
Klimateffektivt

Vision & mål
Resurseffektivt

Vision & mål
Hälsöfrämjande
miljöarbete

Organisation och styrning -
så här når
landstinget målen

- Beställare och utförare
- Styrmedel - grundläggande krav
- Styrmedel - nya krav för 2012-2016
- Vägledning för landstingets leverantörer

Historik:
Många små steg
blir rejäla kliv

Miljöprogrammets
koppling till andra
miljömål

2 Vision för landstingets miljöarbete

Landstingets miljöarbete är banbrytande, stimulerar miljöteknisk utveckling och inspirerar andra aktörer. Landstingets verksamhet är klimateffektiv, resurseffektiv och hälsofrämjande. Miljöarbetet är en bärande del av landstingets arbete för hållbar samhällsutveckling och för god hälsa.

3 Miljöpolicy

Landstingets verksamheter ska bedrivas med så låg miljöpåverkan som möjligt och förebygga ohälsa. För att nå detta ska landstinget verka för ekologisk hållbarhet genom att:

- prioritera användning av förnybara resurser och minska utsläppen av klimatpåverkande gaser
- vara resurseffektiva i val och nyttjande av varor, tjänster och arbetsmetoder
- förebygga och minska utsläpp av föroreningar
- driva hållbarhetsfrågorna externt genom den regionala planeringen
- upphandla, köpa in och beställa varor och tjänster som medför minsta möjliga miljöbelastning i ett livscykelperspektiv
- uppfylla lag- och myndighetskrav samt sträva efter att verksamheternas miljöresultat ständigt förbättras
- kommunicera internt och externt i syfte att sprida kännedom om och förbättra landstingets miljöresultat.
- stimulera innovationer, teknikutveckling och nytänkande
- utvärdera resultatet av miljöarbetet regelbundet och redovisa det öppet.

Begränsad
klimatpåverkan

4 Miljömålsområde 1 - Klimateffektivt - landstingets klimatstrategi

Vision

Stockholms läns landsting använder enbart förnybara energikällor och bränslen och dessa används på det mest effektiva sättet. Landstingets användning av medicinska gaser påverkar inte klimatet. Planering och utförande av såväl kärnverksamhet som bebyggelse och infrastruktur minimerar klimatpåverkan.

Målområdet klimateffektivt är även landstingets klimatstrategi. Det finns ett övergripande mål som kopplar till de nationella och internationella klimatmålen genom att använda basåret 1990. Genom förslaget visas att Stockholms läns landsting har höga ambitioner och kommer att bidra till mer än vår andel av det nationella målet, trots att verksamheten ökar i omfattning. Detta mål mäts i absoluta termer. Det finns även ett mål med 2011 som basår, där det övergripande målet är summan av de samlade delmålen.

Klimatstrategi

Under 2012 - 2016 är landstingets klimatarbete inriktat på följande områden:

- Effektivisera energianvändningen.
- Energieffektivisera transporter.
- Övergå till förnybar energi.
- Minska utsläppen av klimatpåverkande medicinska gaser.
- Öka andelen livsmedel med låg klimatpåverkan.
- Regionalplanera för lägre klimatpåverkan per invånare.

Övergripande klimatmål

-
- År 2020 ska landstingets totala utsläpp av växthusgaser vara minst 75 procent lägre jämfört med basåret 1990.* och
 - År 2016 ska landstingets totala utsläpp av växthusgaser vara minst 30 procent lägre jämfört med basåret 2011.*

*(räknat i koldioxidekvivalenter)

Delmål

1. Effektivisera energianvändningen

- År 2016 ska energianvändningen för värme, el och transporter i landstingsfinansierad verksamhet ha minskat med 10 procent jämfört med år 2011.

2. Energieffektivisera transporter

- År 2016 ska resandet med SL (allmän kollektivtrafik) ha ökat med minst behållen marknadsandel jämfört med 2011.
- År 2016 ska samtliga bilar som landstinget nyttjar vara miljöbilar och landstingets tjänsteresor ska vara klimatneutrala.

3. Övergå till förnybar energi

- År 2016 ska andelen förnybart bränsle till transporter i landstingsfinansierad verksamhet vara minst 75 procent.
- År 2016 ska andelen förnybar energi för uppvärmning, kylning och el till lokaler där landstingsfinansierad verksamhet bedrivs vara minst 95 procent.

4. Minska utsläppen av klimatpåverkande medicinska gaser

- År 2016 finns effektiv utrustning vid alla landstingsfinansierade förlossningsavdelningar för minimering av utsläppen av lustgas. Utsläppen från all lustgasanvändning ska ha minskat med 75 procent jämfört med 2002.
- År 2016 har all landstingsfinansierad verksamhet vidtagit relevanta åtgärder för att minimera utsläppen av övriga klimatpåverkande medicinska gaser. Utsläppen ska ha minskat med 50 procent jämfört med 2011.

5. Öka andelen livsmedel med låg klimatpåverkan

- År 2016 har klimatpåverkan från livsmedel i landstingsfinansierad vårdverksamhet minskat med 20 procent jämfört med 2011.

6. Regionalplanera för lägre klimatpåverkan per invånare.

- *Landstinget ska via den regionala planeringen verka för att mängden CO₂-ekvivalenter per länsinvånare och år har minskat till 3,7 ton 2016.² Genom energieffektivisering, omställning av energisystemet och planering av trafik, infrastruktur och bebyggelse i ett klimatperspektiv minskar CO₂-utsläppen.³*

² Målet är baserat på Nordisk elmix det vill säga. 0,123 ton CO₂/MWh.

³ Målet följs upp inom ramen för Regionplanekontorets arbete med RUFSS 2010.

Levande sjöar
och vattendrag

Hav i balans samt
levande kust
och skärgård

Levande skogar

God bebyggd
miljö

5 Miljömålsområde 2 - Resurseffektivt

Vision

Stockholms läns landstings användning av naturresurser skapar inga miljö- eller hälsoproblem. Återanvändning och återvinning har maximerats. Det förebyggande hälsoarbetet leder till en effektiv vård som är säker för människa och miljö. Genom ansvarstagande planering bevaras Stockholms natur- och vattenresurser.

Målområdet resurseffektivt sätter fokus på den viktiga frågan att minska resursanvändningen och att tänka i slutna kretslopp när det gäller varor och tjänster. Avfall som en resurs lyfts in i miljöprogrammet och det görs en koppling mellan vårt matavfall och till exempel produktion av biogas till vår kollektivtrafik.

Under 2012 - 2016 ska landstinget vara resurseffektivt genom att fokusera på följande områden:

- Använda kretsloppstänkande vid användning av varor och tjänster.
 - Effektivisera vårdkedjorna.
 - Planera kretsloppsanpassat och resurssnålt vid byggande.
 - Minska mängderna avfall och förbättra avfallshanteringen.
 - Verka för resurseffektiv och tillgänglig bebyggelsestruktur.
-

Delmål

7. Använda kretsloppstänkande vid användning av varor och tjänster.

- Landstingsfinansierad verksamhet ska ställa specifika och relevanta miljökrav vid alla upphandlingar av varor och tjänster, i såväl centrala som lokala upphandlingar. Kraven i de miljömässigt mest prioriterade upphandlingarna ska följas upp och kontrolleras under avtalets gång.
- 2016 ska landstingets nyinköp av några utvalda produktgrupper ha minskat med 20 procent jämfört med 2011. Under programperioden genomförs projekt inom SLL med syfte att öka återanvändningen av vissa utvalda produkter.
- 2016 ska användningen av utvalda engångsmaterial inom vårdverksamhet ha minskat med 10 procent i all landstingsfinansierad verksamhet jämfört med 2011. Initialt under programperioden genomförs ett projekt inom SLL för att identifiera dessa engångsmaterial.

- Under perioden 2012-2016 ska landstinget genomföra minst ett projekt inom Grön IT och energianvändningen för IT ska ha minskat med 50 procent till 2016 jämfört med 2010. Mängden avfall och kemikalier ska ha minskat med 20 procent fram till 2016.

8. Effektivisera vårdkedjorna – säkrare för patienten och bättre för miljön

- *Landstingsfinansierad verksamhet ska bedriva resurseffektiv vård som skapar säkerhet för patienterna och minskar miljöbelastningen. Det ska ske bland annat genom att arbeta för att minska antalet vårdrelaterade infektioner i enlighet med den nationella satsningen för ökad patientsäkerhet. Andra områden som landstinget ska arbeta med är rationell läkemedelsanvändning där systematiskt arbete med läkemedelsavstämningar ingår samt att erbjuda patienterna icke farmakologiska behandlingsmetoder där det är tillämpligt.*

9. Planera kretsloppsanpassat och resurssnålt vid byggande.

- Vid nyproduktion av landstingets byggnader ska de ligga 30 procent lägre än Boverkets byggregler avseende energihushållning.
- Andelen sorterat avfall från landstingets byggtreprenader ska uppgå till minst 90 procent.

10. Minska mängderna avfall och förbättra avfallshanteringen.

- År 2016 ska materialåtervinningsgraden i landstingsfinansierad verksamhet vara minst 25 procent och matavfall ska återvinnas. Under 2012 ska landstinget ta fram en gemensam avfallsmimeringsplan och ett gemensamt redovisningssystem för avfall.

11. Verka för resurseffektiv och tillgänglig bebyggelsestruktur.

- *Landstinget ska via den regionala planeringen verka för att bebyggelsestrukturen blir mer ytsnål, energieffektiv och bättre anpassad till kollektivtrafiken. 2016 ska andelen av bebyggelsestillskott i goda kollektivtrafiklägen ha ökat jämfört med 2010.⁴*

⁴ Målet följs upp inom ramen för RUFSS 2010. Räknas som andel av det totala tillskottet av befolkning och sysselsatta i länet i stationsnära lägen som finns inom 300 och 600 meter.

Frisk luft

Gifrfri miljö

Ingen
övergödningGrundvatten
av god kvalitetGod bebyggd
miljö

6 Miljömålsområde 3 - Hälsosfrämjande miljöarbete

Vision

Stockholms läns landstings miljöarbete är hälsosfrämjande. Användningen av produkter, kemikalier och läkemedel skapar inte några miljö- eller hälsoproblem. Landstingets transporter ger inte upphov till luftföroreningar eller buller. Vårt förebyggande arbete leder till friska invånare i en miljö med tillgång till frisk luft och rent vatten.

I målområdet hälsosfrämjande lyfts kopplingen mellan ett framgångsrikt miljöarbete och en förbättrad hälsa för länets invånare fram. Delmål 12, ”Minskade miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor” utgör landstingets kemikaliestrategi för programperioden.

Under 2012 - 2016 ska landstingets miljöarbete vara hälsosfrämjande genom att fokusera på följande områden:

- Minska miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor.
- Minska miljörisker med läkemedel.
- Minska utsläpp av luftföroreningar
- Minska buller.
- Öka mängden ekologiska livsmedel.
- Verka för en god livsmiljö

Delmål

12. Minska miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor.

- År 2016 ska alla kemikalier och kemiska produkter som är avvecklingsämnen enligt landstingets kemikaliestrategi vara borta från all landstingsfinansierad verksamhet. Totalt ska mängden utfasningsämnen ha minskat med 80 procent jämfört med 2006.
- År 2016 ska all landstingsfinansierad verksamhet varken köpa in eller upphandla varor som innehåller avvecklingsämnen enligt landstingets kemikaliestrategi.
- Under programperioden får endast material, som uppfyller Byggvarubedömningens kriterier för rekommenderat eller accepterat material, användas vid landstingets ny- eller ombyggnad.

13. Minska miljörisiker med läkemedel.

- Landstinget ska verka för att utsläppen från produktion av läkemedel minskar. Under programperioden ska miljökrav ställas och landstingets uppförandekod tillämpas vid upphandling av läkemedel.
- År 2016 ska halterna i miljön av de mest miljöbelastande läkemedelssubstanserna vara lägre än 2011.
- Under programperioden ska landstinget arbeta för en säkrare och mer kostnadseffektivt läkemedelshantering som bidrar till ökad säkerhet för patienter och personal samt minskar mängden läkemedelsavfall.
- *År 2016 ska antalet uthämtade antibiotikarecept i Stockholms läns landsting inte överstiga 250 per 1000 invånare och år. Detta överensstämmer med Stramas och regeringens mål för en rationell antibiotikaanvändning.* ⁵

14. Minska utsläpp av luftföroreningar

- År 2016 ska utsläppen av partiklar och andra luftföroreningar till miljön från Stockholms lokaltrafik ha minskat med 10 procent jämfört med år 2011.

16. Öka mängden ekologiska livsmedel

- År 2016 är 40 procent av livsmedlen som serveras i all landstingsfinansierad verksamhet baserade på ekologiskt framställda produkter.

17. Verka för en god livsmiljö

- *Landstinget ska via den regionala planeringen verka för att år 2016 har andelen av befolkningen med god tillgång till tätortsnära natur och grönområden med god kvalitet ökat jämfört med 2010.⁶ Landstinget ska ha en folkhälsopolicy med syfte att arbeta för en mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård samt samverka kring hälsa med andra aktörer i länet.* ⁷

⁵ Målet överensstämmer med nationella Stramas och Svensk förening för allmänmedicins mål för en rationell antibiotikaanvändning.

⁶ Målet följs upp inom ramen för miljökonsekvensbeskrivningen av RUFSS 2010. Räknas som tillgång till grön kil inom 500 och 1000 meter.

⁷ Målet följs upp inom ramen för RUFSS 2010 och landstingets Folkhälsopolicy.

7 Organisation och styrning - så här når landstinget målen

Vision

Landstinget är känt för ett effektivt, vetenskapsbaserat och banbrytande miljöarbete som når exceptionella resultat. Landstingets sätt att arbeta med miljöfrågor appliceras av andra och leder till en bättre miljö.

7.1 Beställare och utförare

Organisation och styrning som leder till att miljömålen nås är viktiga på alla nivåer inom landstinget och för våra leverantörer. Det här avsnittet beskriver landstingets organisation och vilka styrmedel som används för att driva ett framgångsrikt miljöarbete. Landstingets uppdrag är att förse invånarna i Stockholms län med vård, kollektivtrafik, kultur och regionalplanering. Uppdraget utförs dels via landstingets egna verksamheter och bolag, dels genom tjänster som handlas upp. Syftet med miljöprogrammet är att minska miljöpåverkan från all den verksamhet landstinget ansvarar för eller finansierar – oavsett i vilken regi den bedrivs. Målen i miljöprogrammet är uppnådda när det sammanlagda resultatet av både de egna producerande enheterna och de beställda tjänsterna visar på måluppfyllnad. Landstinget samarbetar även med andra aktörer i länet och landet för att uppnå miljömålen.

Landstinget som beställare

Landstingets beställarorganisationer, har i uppdrag att säkerställa att målen i miljöprogrammet formuleras om till krav i avtal oavsett om verksamheten utförs av landstingets egna utförarorganisationer eller externa utförare. De ansvarar för uppföljning och rapportering av uppfyllnad av kraven. Exempel på beställarorganisationer är Hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltning (HSNf) som beställer hälso- och sjukvård, Storstockholms Lokaltrafik (SL) som handlar upp drift och skötsel av spår- och busstrafik samt färdtjänst, Waxholms Ångfartygs AB (WÅAB) som beställer drift av båttrafik i Stockholms skärgård samt Locum AB som förvaltar och utvecklar lokaler för vårdgivare. Landstingsstyrelsens förvaltning upphandlar tjänster, varor och IT.

Landstinget som utförare

Landstingets producerande organisationer, har i uppdrag att se till att de mål i miljöprogrammet som berör deras verksamhet nås. De styrs både via krav i avtal och via ägarstyrning där landstinget kan ställa ytterligare miljökrav på sina egna bolag och verksamheter. Exempel på producerande enheter 2010 är Stockholms läns sjukvårdsområde, Karolinska Universitetssjukhuset, Södersjukhuset AB, Danderyds sjukhus AB, TioHundra AB, Södertälje sjukhus AB, S:t Eriks ögonsjukhus AB, Ambulanssjukvården i Storstockholm AB och Folktandvården Stockholms län AB.

Landstinget samverkar kring regional planering

Landstinget verkar tillsammans med länets kommuner, Länsstyrelsen i Stockholms län, Kommunförbundet i Stockholms län och andra regionala aktörer för att den regionala utvecklingsplanen, RUFSS 2010, genomförs. På detta sätt påverkar landstinget den långsiktig utvecklingen kring hållbarhet i regionen. RUFSS 2010 driver frågor som verkar för en resurseffektivare, mer hälsofrämjande region med mål för minskad klimatpåverkan som sträcker sig till 2050.

7.2 Styrmedel – grundläggande krav

Det här är krav som redan ställs på landstingets egen verksamhet och de ska vara uppfyllda för att miljöprogrammet ska kunna genomföras.

Organisation och planering

- **Ansvar.** Varje förvaltning och bolag är ansvariga för att följa lagstiftning och andra krav, bland annat att miljöprogrammet genomförs i den egna verksamheten. Varje förvaltning och bolag har ansvar för att se till att det finns en ändamålsenlig miljöorganisation och att relevanta miljömål arbetas in i verksamhetsplanerna och följs upp. Landstingets centrala miljöavdelning leder, samordnar och styr miljöarbetet för landstinget som helhet samt har ansvar för att stödja kunskapsutvecklingen inom miljöområdet.
- **Kompetens.** Miljöutbildningar utförs regelbundet för att stärka kompetensen och motivationen hos anställda och även våra leverantörer erbjuds utbildning. Samtliga anställda ska känna till hur miljöprogrammet berör deras arbete.
- **Miljöledningssystem.** Alla landstingets verksamheter ska fortsätta att ha miljöledningssystem som är certifierade enligt ISO 14001. Varje förvaltning och bolag ansvarar för att verksamhetens miljömål bidrar till att landstingets övergripande miljömål nås. Miljöledningssystemen ska vara integrerade i ordinarie verksamhetsstyrning.
- **Ekonomiska styrmedel.** Landstinget skapar ekonomiska incitament för miljöarbetet. Vid utveckling av nya miljöanpassade produkter och tjänster är landstinget berett att initialt acceptera en viss merkostnad för att driva på utvecklingen. En miljöersättning betalas ut till de sjukvårdsverksamheter som uppfyller miljökrav i avtal. Ersättningen är relaterad till miljöprestanda i förhållande till de relevanta kraven i detta program.
- **Verksamhetsplanering och budget.** Aktiviteter och åtgärder som krävs för att uppnå miljömålen ska ingå i verksamhetsplanering, beslutsunderlag och budgetarbete. Respektive bolag och förvaltning ansvarar för att säkerställa att tillräckliga resurser avsätts för miljöarbetet.
- **Miljökonsekvensbedömning vid beslut.** Landstingets verksamheter ska genomföra en miljökonsekvensbedömning som en del av underlaget inför alla större beslut. När beslut fattas ska miljökonsekvenserna vägas in i beslutet med målsättningen att minimera negativ miljöpåverkan i samhället.

Upphandling

- **Upphandling – centralt upphandlade produkter.** Landstingets verksamheter ska köpa centralt upphandlade produkter och därmed säkerställa att de köper in produkter som uppfyller landstingets miljökrav. Produkter märkta med landstingets miljösymbol ska väljas i första hand.
- **Upphandling - uppförandekod för leverantörer.** Landstinget fortsätter att centralt ställa krav på sina leverantörer att de ska arbeta aktivt med miljö och socialt ansvar i samband med produktionen av de artiklar de levererar till oss och därmed den indirekta miljöpåverkan från produkter som landstinget använder.

Kommunikation

- **Kommunikation – transparent och motiverande.** Landstingets interna och externa miljökommunikation ska vara vetenskapsbaserad, tydlig och transparent. Den ska bidra till att motivera medarbetare och leverantörer men även omvärlden till minskad miljöpåverkan. Kommunikationen ska också ge intressenter möjligheter att utvärdera och påverka landstingets miljöarbete bland annat genom intressentdialoger. Bolag och förvaltningar ansvarar för att kommunicera den egna verksamhetens miljöarbete.
- **Kommunikation - nätverk och miljöforskning.** Landstingets verksamheter ska delta i nätverk och samarbeten som bidrar till att målen i miljöprogrammet nås samt att kunskap inhämtas och sprids. Landstinget ska också vara aktivt vid framtagningen av standarder och riktlinjer samt stödja miljöforskning som är relevant för landstingets verksamheter.

Uppföljning

- **Uppföljning och redovisning - miljöprestanda.** Varje verksamhet ansvarar för att miljömålen, och efterlevnaden av legala och andra miljökrav följs upp genom mätning och övervakning av relevanta parametrar i verksamheter som man utför eller finansierar. Varje organisation sammanställer en årlig rapport där miljöarbetet redovisas. Den årliga rapporten av miljöprestanda kan integreras i årsboksluten.
- **Uppföljning och redovisning - årlig miljöredovisning.** För att kunna följa upp och utvärdera genomförandet av miljöprogrammet samlar landstinget regelbundet in information från den egna verksamheten och från sina leverantörer. Miljödata, kvantitativa och kvalitativa nyckeltal presenteras i en årlig landstingsövergripande miljöredovisning. Redovisningen granskas av oberoende revisorer.
- **Specifikationsdokument – anger nyckeltal och förutsättningar.** I miljöprogrammets specifikationsdokument anges detaljer om hur målen i miljöprogrammet ska mätas och följas upp.

7.3 Styrmedel – nya krav för 2012-2016

Landstinget arbetar med ständig förbättring även när det gäller organisation och styrning av miljöprogrammet. Under programperioden ska följande mål uppnås:

Organisation och planering

- **Organisation - miljöchef i större organisationer.** Större verksamheter ska ha en miljöansvarig person med god insyn i verksamheten och som har ett speciellt ansvar att bevaka beslut som kan leda till miljökonsekvenser.
- **Ekonomiska styrmedel - modell för miljöersättningen.** Under programperioden ska ersättningsmodellen utvecklas för att säkerställa att miljöersättning för miljöarbete inom vårdverksamheter används på ett funktionellt sätt som bidrar till bättre miljö och uppfyllande av landstingets miljömål.
- **Ekonomiska styrmedel - modell för miljöinvesteringar.** Under programperioden ska en modell tas fram som säkerställer att nyttan av lönsamma miljöinvesteringar tillfaller de som investerat. Avtal ska premiera bra miljöbeteende.

Upphandling

- **Upphandling - global indirekt miljöpåverkan.** Kunskapen om både den direkta och den indirekta påverkan av våra varor och tjänster ska öka under programperioden. Detta omfattar hur landstingets inköp av varor och tjänster påverkar miljön vid tillverkningen.
- **Upphandling - miljögodkända produkter.** Under programperioden ska en modell utarbetas för att skapa ekonomiska incitament som styr mot miljögodkända produkter.

Kommunikation

- **Kommunikation – anpassad miljöutbildning.** Under programperioden ska miljöutbildning och information riktas speciellt till utvalda målgrupper, såsom ledningen i landstingets egna verksamheter, avtalsansvariga samt till läkare.
- **Kommunikation – miljöarbete med guldkant.** Ett gott miljöarbete ska premieras genom införandet av ett miljöpris som delas ut årligen till en verksamhet som har varit framgångsrik inom miljöarbetet.
- **Kommunikation – intern och extern.** Under programperioden ska landstinget förbättra sin interna och externa kommunikation kring miljöarbetet. Strategin för miljökommunikation ska uppdateras.

7.4 Vägledning för landstingets leverantörer

I de fall som landstinget låter en leverantör utföra delar av landstingets verksamhet på uppdrag ställs miljökrav som bidrar till att uppfylla målen i landstingets miljöprogram. Samtliga mål i miljöprogrammet som rör landstingsfinansierad verksamhet gäller för landstingets uppdragstagare inom vård, fastighetsförvaltning och trafik. Landstingets beställarorganisationer ansvarar för att ställa de miljökraven i avtal. De juridiskt gällande, verksamhetspecifika kraven finns i de avtal som ingås med landstinget. För att ge en vägledning följer nedan de generella krav som i de flesta fall kommer att ställas på en verksamhet som arbetar för landstinget.

Miljöpolicy och mål

- **Miljöpolicy.** Våra leverantörer ska följa landstingets miljöpolicy och se till att målen i landstingets miljöprogram uppfylls inom ramen för sitt uppdrag till landstinget.

Organisation

- **Kompetent miljöorganisation.** Varje organisation har ansvar för att se till att det finns en ändamålsenlig och kompetent miljöorganisation samt att landstingets miljömål arbetas in i verksamhetsplaner och följs upp inom ramen för uppdrag till landstinget.

Miljöledningssystem

- **Certifierat ledningssystem.** I organisationer, där landstinget köper utförandetjänster av relevant omfattning, ska ett miljöledningssystem som är certifierat enligt ISO 14001 eller motsvarande finnas. Leverantören ska i sitt miljöledningssystem visa hur de arbetar med att uppfylla de av landstingets miljömål som berör deras verksamhet.
- **Systematiskt miljöarbete.** Mindre organisationer ska ha ett systematiskt miljöarbete som kan verifieras.

Upphandling

- **Miljökrav vid upphandlingar.** Våra leverantörer ska ställa miljökrav vid upphandlingar så att de uppfyller målen i landstingets miljöprogram.
- **Uppförandekod för leverantörer.** Landstingets leverantörer ska även bidra till att landstingets uppförandekod för leverantörer uppfylls när de i sin tur köper in tjänster och varor inom ramen för sitt uppdrag till landstinget.

Kommunikation

- **Nätverk och utbildningar.** Våra leverantörer uppmuntras att delta i nätverk, utbildningar och seminarier inom landstinget som bidrar till att målen i miljöprogrammet nås samt att kunskap inhämtas och sprids.
- **Kommunikation av miljöarbetet.** Våra leverantörer ska kommunicera sitt miljöarbete

Uppföljning och redovisning

- **Miljöprestanda redovisas.** Varje verksamhet ansvarar för att miljömålen, och efterlevnaden av legala och andra miljökrav följs upp genom mätning och övervakning av relevanta parametrar. Redovisning av miljöprestanda ska göras minst årligen till SLL.

8 Miljöprogrammets koppling till andra miljömål

8.1 Nationella miljömål

I Sverige finns sexton nationella miljökvalitetsmål som är fastställda av riksdagen och beskriver den kvalitet och det tillstånd för Sveriges miljö, natur- och kulturreсурser som är ekologiskt hållbara på lång sikt. Målen ska nås inom en generation, det vill säga till 2020 (2050 då det gäller klimatmålet). Regeringen har inrättat ett miljömålsråd som ansvarar för uppföljning av miljökvalitetsmålen och det pågår miljömålsaktiviteter på många nivåer i samhället.

De nationella miljökvalitetsmålen bryts ner till regionala miljömål. Länsstyrelserna har ett uppdrag för att genomföra denna regionalisering av miljökvalitetsmålen. De gällande miljömålen för Stockholms län har tagits fram av Länsstyrelsen under 2003-2006. Just nu pågår en förändringsprocess där miljömålssystemet utvecklas för att ge tydligare vägledning om hur miljökvalitetsmålen mest effektivt ska nås, med nya etappmål, styrmedel och åtgärder.

Inom ramarna för Stockholms läns landsting miljöprogram bidrar vi till att ett antal av miljömålen kan komma att uppfyllas. Nedan ges en kort redogörelse för de miljömål som är mest relevanta för våra verksamheter.

Nationellt miljömål		Så här bidrar landstinget till att miljömålet uppfylls
Begränsad klimatpåverkan		Målet är att utsläppen av klimatpåverkande gaser ska minska. I landstingets klimatstrategi ingår bland annat övergång till förnyelsebar energi, effektivare energianvändning, energieffektiva transporter, samt regional planering som ger lägre klimatpåverkan per invånare.
Frisk luft		Landstinget arbetar bland annat med att minska utsläppen av partiklar och andra luftföroreningar från kollektivtrafiken. En säker hantering av kemikalier bidrar också till miljömålet "Frisk luft".
Giftfri miljö		I miljöprogrammet ingår mål för att minska riskerna för människor och miljö genom säker hantering av kemiska produkter och läkemedel. I våra miljömål ingår också att undvika att använda farliga ämnen i byggnader och utrustningar. Att främja ekologiska livsmedel bidrar också till miljömålet "Giftfri miljö".
Ingen övergödning		Här bidrar landstinget framförallt genom minskade utsläpp av kväveoxider från kollektivtrafiken. Övergödning orsakas av för höga halter av kväve och fosfor i marken eller vattnet. Dessa näringsämnen hamnar i miljön till exempel genom nedfall från luften av kväveoxider från trafik och kraftverk.
Grundvatten av god kvalitet		Minskade utsläpp av kemiska ämnen och läkemedel bidrar till grundvatten av god kvalitet. Säker hantering av kemiska ämnen, oljor och annat bidrar till att riskerna för förorening av mark och vatten minskar. Genom ansvarstagande planering bevaras Stockholms vattenresurser.
God bebyggd miljö		Transporter, buller och avfall är miljöaspekter som är viktiga för landstinget. Genom att arbeta med dessa frågor på ett systematiskt sätt bidrar vi till miljömålet "God bebyggd miljö". Kretsloppstänkande vid användningen av varor och tjänster ingår även i detta arbete.

I vidare perspektiv arbetar landstinget bland annat genom den regionala utvecklingsplaneringen till ytterligare ett antal av Sveriges miljökvalitetsmål. Exempel på detta är miljömålen "Levande sjöar och vattendrag", "Hav i balans" samt "Levande kust och skärgård" och "Levande skogar".

8.2 RUFSS 2010

Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFSS 2010, ska verka för att regionen utvecklas på ett hållbart sätt. Tidsperspektivet för planen är 40 år och planeringsmålen ska vara uppfyll- da till 2030. Planen ger vägledning och påverkar beslut i landstingets, statliga myndigheters och kom- munernas miljörelaterade strategier, program och planer. I miljöprogrammet finns tre miljömål med regional anknytning.

RUFSS 2010:s övergripande vision, strategier och mål syftar till att kontinuerligt förbättra den fysiska miljön i regionen, minska miljöpåverkan och säkra regionens ekosystem samt att värna om invånarnas hälsa.

Två utmaningar i RUFSS 2010 har särskilt fokus på miljön:

- Att möjliggöra befolkningstillväxt och samtidigt förbättra regionens miljö och invånarnas hälsa
- Att minska klimatpåverkan och samtidigt utveckla en tillgänglighet som möjliggör ekonomisk tillväxt.

Dessa utmaningar måste hanteras. Planen innefattar därför övergripande mål, strategier och ett antal miljörelaterade planeringsmål. Särskilt relevant för miljöprogrammet är två övergripande mål, nämligen att regionen ska ha en god livsmiljö och vara resurseffektiv. Planens efterföljande strategier och planeringsmål är utformade att stödja en miljövänlig regional utveckling. Miljöfrågorna behandlas i planen integrerat med andra planeringsfrågor. De planeringsmål i RUFSS 2010 som har störst betydelse för miljöprogrammet beskrivs närmare i tabell nedan. Planeringsmålen är avstämde med de nationella miljö kvalitetsmålen och andra viktiga nationella och regionala miljöanknutna nyckeldokument.

RUFSS 2010 planeringsmål	Så här bidra landstinget till att miljömålet uppfylls
Grundvatten, sjöar, vattendrag och kustvatten har god ekologisk status	En säker hantering av kemikalier och läkemedel bidrar till att minska belastningen av regionens vattendrag. Minskat kväveutsläpp från kollektivtrafiken innebär även en mindre påverkan på vattendragens eutrofiering.
Bebyggelsemiljöer och transportsystem är energieffektiva	Landstingets verksamheter och egen bebyggelse, samt transporter och kollektivtrafiken energieffektiviseras. Landstinget verkar också för ett kretsloppsanpassat och resurssnålt byggande.
Regionen påverkar klimatet väsentligt mindre	Landstinget har som mål att minska sina egna CO ₂ -utsläpp från bebyggelse, transporter och kollektivtrafiken. Även utsläpp av andra klimatpåverkande medicinska gaser ska bli mindre. Landstingets verksamheter ska gå över till förnybara drivmedel och en uppvärmning som är baserad på klimatvänlig fjärrvärme. En ökad andel livsmedel med låg klimatpåverkan strävas också efter.
Transporternas risker och negativa effekter på miljön har minskat	Landstinget arbetar med att minska utsläpp av luftföroreningar, främst partiklar från kollektivtrafiken. Genom projekt som innebär teknikutveckling är landstinget föregångare.
De tekniska systemen för energi, avfall, vatten, avlopp och massor är effektiva, robusta och flexibla, samtidigt som de har minimal klimatpåverkan och utgår från ett kretsloppsperspektiv	Inom landstinget finns klara mål för ett bättre avfallsarbete, t.ex. bättre matavfallshantering. Landstingets verksamheter arbetar med att bygga upp effektiva varukedjor. Kretsloppstänkande vid användning av varor och tjänster är standard. Minskade miljörisker med läkemedel ska också säkerställas.

9 Många små steg blir rejäla kliv

Målsättningen med Stockholms läns landsting miljöarbete är att dramatiskt minska miljöbelastningen. Landstinget har arbetat med miljöfrågor på olika sätt sedan 1980-talet. 1991 kom det första miljöpolitiska programmet och sedan dess har landstinget målmedvetet arbetat med att hela tiden nå och höja sina målsättningar. 2002 valde vi att fokusera på fem målområden - luftföroreningar och buller från väg- spår- och sjötrafik, luftföroreningar från värme- och elproduktion, äldre föroreningar i mark och byggnader, läkemedelsrester i miljön samt lustgasutsläpp från vården. En lyckosam strategi som landstinget valde att upprepa i 2007 års miljöprogram – fast då med nya målområden; transporter, energi, läkemedel, kemikalier och produkter. Genom att kontinuerligt uppnå, bocka av och sätta nya mål i miljöpolitiska program drivs miljöarbetet framåt – ibland med små steg, ibland med stora kliv. Det är naturligtvis inte möjligt att ge en kort sammanfattande och rättvisande bild av resultatet av tjugo års miljöarbete, nedan följer några viktiga steg:

Steg 1: 1991-1993

- Landstingets första miljöprogram
- Start för miljörevisioner på sjukhus, inom SL och Waxholmsbolaget.
- Avvecklingen av freoner inom landstinget inleds.
- Miljökrav börjar ställas vid upphandling av kemikalier
- Arbete med avveckling och sanering av kvicksilver inleds.
- Stor satsning på att utbilda anställda i miljöfrågor genomförs.

Steg 2: 1994-1997

- Miljöledningssystem börjar byggas upp inom vissa verksamheter i landstinget.
- Inventering av PCB genomförs.
- Digitalisering av röntgen leder till att röntgenkemikalier kan börja avvecklas.
- Amalgam avvecklas inom barn- och ungdomsvård.
- Landstingets första miljöchef tillträder 1995.
- 1997 tas beslut om att fasa ut PVC från sjukvården.
- Källsortering införs i alla landstingsägda fastigheter.

Steg 3: 1998-2001

- En övergripande miljöpolicy och miljömål tas fram.
- År 2000 miljöcertifieras de första verksamheterna.
- År 2000 är 90 procent av alla innerstadsbussar etanoldrivna.
- Bussförarna utbildas i ecodriving.
- Ny upphandlingspolicy med krav på avveckling av PVC och kvicksilver.

Steg 4: 2002-2006

- Alla verksamheter inom landstinget blir certifierade enligt ISO 14001.
- Folk tandvården klara med kvicksilversanering på samtliga kliniker.
- Världens första lustgasreningsanläggning installeras på Huddinge sjukhus.
- Miljöklassificering av läkemedel påbörjas.
- 2003 får SLL igenom betydande miljöförbättringar i EG: s nya läkemedelslagstiftning.
- 2004 börjar SL köra bussar på biogas.

Steg 5: 2007-2011

- 2008 har SL världens största etanolbussflotta – 380 bussar
- 2009 är det premiär för världens första miljöanpassade ambulans.
- Utsläppen av lustgas minskar kraftigt. Arbetet med att minska lustgasutsläpp sprider sig till alla Sveriges landsting.
- Användningen av ett stort antal farliga kemikalier har avvecklats.
- Andelen förnybar el och kyla är 99 procent. Andelen förnybar värme är 77 procent.
- En uppförandekod för socialt ansvarstagande i upphandling antas med krav på förhållandena vid produktion av varor som landstinget använder. Miljöfrågorna ingår som en viktig del.
- Energi användningen minskar markant i landstingsägda fastigheter.

Referenser

Landstingets miljömärkning	www.sll.se/upphandling/hallbar upphandling
Landstingets uppförandekod för socialt ansvarstagande	www.sll.se/socialtansvar
Strama	www.strama.se
RUFS 2010	www.regionplanekontoret.sll.se/rufs2010/
Landstingets folhälsopolicy	www.folkhalsoguiden.se
Patientsäkerhet	Medicinska staben, Hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltning.
Sveriges nationella miljö kvalitetsmål	www.naturvardsverket.se

Handläggare:
Anna Linusson

Bakgrund till förslag till miljöpolitiskt program för Stockholms läns landsting 2012-2016.

Inledning

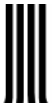
Förslag till remissutgåva av landstingets sjätte miljöprogram har arbetats fram i enlighet med projektplanen som beslutades i landstingsstyrelsen den 20 oktober 2009 § 278 (LS 0905-0398). Projektarbetet har utförts i samråd med verksamheterna och baseras på landstingets mest betydande miljöpåverkan. Förslaget utgör ett komplett miljöprogram tänkt att remissbehandlas av landstingets verksamheter i avsikt att samla synpunkter och kommentarer inför den slutgiltiga sammanställningen.

Förslaget till program innehåller högt ställda mål med utgångspunkt från de mest betydande miljöaspekterna och visar hur vårt landsting bidrar till att uppnå främst nationella och regionala miljö kvalitetsmål. Programmet utgår ifrån grundprinciperna i landstingets hittills framgångsrika miljöarbete med tydlighet, mätbarhet, integrering i ordinarie verksamhetsstyrning, omfattande koncernövergripande samverkan i sakfrågor och utvecklingsinriktning samt en strukturerad uppföljning. Miljömålen i programmet är dels vidareutvecklingar av tidigare mål med skärpta målnivåer och nytillkomna mål.

Huvuddelen av miljömålen i programmet är framtagna inom projektet, några av målen är inlyfta från andra delar av organisationen för att de har betydelse för och bidrar till miljöarbetet. Dessa mål är markerade med kursiv stil. Flera av de kursiverade målen kräver landstingets engagemang, men kan inte nås på annat sätt än genom andra aktörers aktiva medverkan. De är inkluderade för att skapa en helhet och visa på landstingets totala arbete inom miljöområdet.

Förslaget innehåller bevarandemål där samma nivå som tidigare bibehålls, men där det är viktigt att mål finns med för att utvecklingen inte ska gå bakåt. Förslaget innehåller även utvecklingsmål – mål där vi fortsätter med ett mål men höjer miljöprestandan samt utredningsmål som innebär att vi utvidgar miljöprogrammet med ett nytt område, oftast krävs först ytterligare utredning innan tillvägagångssättet eller parametrarna kan sättas.

Landstingets miljöprogram är viktigt ur många aspekter, först och främst är avsikten att ge underlag för fullmäktiges beslut om hur miljöarbetet ska bedrivas under perioden 2012-2016. Men det är även en stor del av

landstingets kommunikation av miljöarbetet både internt och även med många externa läsare både inom andra landsting/regioner, hos myndigheter, hos landstingets leverantörer, frivilligorganisationer och allmänheten. Därför är det viktigt att formulera ett så komplett och ändå lättläst miljöprogram som möjligt. Av den anledningen omfattar förslaget förklaringar, historik och fastställande av befintliga väl fungerande rutiner likväl som de nya målen. Därtill finns ett avsnitt som informerar våra leverantörer vad landstingets miljöpolitiska program innebär för dem. Preciseringar av hur målen ska mätas och exakt vad som omfattas av målen läggs i en särskild bilaga det så kallade specifikationsdokumentet. Även det för att göra programmet så tillgängligt och kommunicerbart så möjligt utan att tappa i precision.

Programmets olika delar

Vision och miljöpolicy (s 5 i bilaga 1)

Visionen för landstingets miljöarbete är långsiktig och går bortom 2016 som är slutet på programperioden. Miljöpolicyen visar hur landstinget ska arbeta för att uppnå visionen. Både vision och miljöpolicy har varit relativt oförändrade sedan 2002 då det fjärde miljöprogrammet trädde i kraft men har justerats något för att spegla de nya målområdena i det sjätte programmet. Språket och ordvalet är ändrat i visionen men är innehållsmässigt detsamma som tidigare. I policyen har en punkt om att främja utveckling av innovationer tillkommit.

Tre målområden

De tre målområdena är valda för att de är de mest relevanta områdena för landstinget att arbeta med miljöfrågor inom. Namnen på de tre målområden i miljöprogrammet är valda för att vara kommunikativa och beskriva hur landstinget ska arbeta för att uppnå den långsiktiga visionen. Landstinget ska utföra sitt uppdrag på ett sätt som är klimateffektivt, resurseffektivt och bedriva hälsofrämjande miljöarbete. För varje målområde finns en långsiktig vision som sträcker sig förbi programperioden, medan målen ska vara uppnådda 2016.

Målområdet klimateffektivt är även landstingets klimatstrategi. Det finns ett övergripande mål som kopplar till de nationella och internationella klimatmålen genom att använda basåret 1990. Sverige har som klimatmål att vi ska minska våra koldioxidutsläpp med 40% jämfört med 1990 års nivåer. EU har idag ett mål på 20% med ambition att höja det till 30% om ett internationellt bindande klimatavtal kommer till stånd. Genom förslaget visas att Stockholms läns landsting har höga ambitioner och kommer att bidra till mer än vår andel av det nationella målet, trots att verksamheten ökar i omfattning. Detta mål mäts i absoluta termer. Genom statistik från SL:s verksamhet från 1990 och prognoser inför 2016 är det beräknat att en

minskning med ungefär 60% bör vara möjlig för landstinget fram till 2016 jämfört med 1990 års nivåer. Och till 2020 är en minskning på 75% något som skulle kunna vara möjligt. Dock föreligger en viss osäkerhet eftersom siffror från Locum saknas och inte är inräknade. Det finns även ett mål med 2011 som basår, där det övergripande målet är summan av de samlade delmålen.

Målområdet resurseffektivt sätter fokus på den viktiga frågan att minska resursanvändningen och att tänka i slutna kretslopp när det gäller varor och tjänster. Avfall som en resurs lyfts in i miljöprogrammet och det görs en koppling mellan vårt matavfall och återvinning för jordförbättring eller produktion av biogas till vår kollektivtrafik.

I målområdet hälsofrämjande miljöarbete lyfts kopplingen mellan ett framgångsrikt miljöarbete och en förbättrad hälsa för länets invånare fram. Delmål 12, "Minskade miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor" utgör landstingets kemikaliestrategi för programperioden.

Verksamhetsrelaterade mål inom varje målområde

Målen som föreslås är formulerade med ambitionen att vara tydliga och enkla och därmed lätta att kommunicera. Liksom tidigare miljöprogram kommer det att utarbetas ett specifikationsdokument där det anges mer detaljerat hur man ska mäta om man nått "minskning med x %". I de flesta fall kommer den typen av procentuella minskningar att ha en beräkningsformel som tar hänsyn till förändringar i verksamhetens storlek eller att det mäts i form av ett nyckeltal. (Så är t ex fallet idag när det gäller lustgasutsläppen som korrigeras för antalet förlossningar i landstingets övergripande beräkningar av om man når målet). Likaså där det till exempel anges att det ska vara matavfallsproduktion "av betydelse" så kommer en gräns för vad som kommer anses vara "av betydelse" att finnas i specifikationsdokumentet. Om all denna information fanns med i själva målformuleringen skulle målen bli tekniska och klumpiga att hantera, varför vi har valt att arbeta med ett dokument som förtydligar hur målen ska mätas, Bilaga 7 "Förtydligande med exempel på hur målen i Steg 6 ska mätas".

De föreslagna målen skapar ett miljöprogram som:

- täcker in de betydande miljöaspekterna av den verksamhet som landstinget har ansvar för
- tydliggör att det finns en koppling mellan god miljö och hälsa
- är förankrat i landstingets organisation via det projektarbete som bedrivits (se nedan)
- innehåller ett övergripande koldioxidmål som är lätt att kommunicera och visar på hur höga ambitionerna för miljöarbetet är jämfört med nationella mål om man relaterar det till 1990

- innehåller ett flertal konkreta mål som har tillkommit inom området "Resurseffektivt", det är vanligt i miljöprogram att man skriver att man vill arbeta med kretsloppstänkande utan konkreta mål men här ges förslag på kvantitativa mål
- lyfter in avfallsfrågan och det görs en koppling mellan vårt matavfall och återvinning av matavfall till jordförbättring eller produktion av biogas till vår kollektivtrafik
- utvidgar lustgasarbetet till att även inkludera utsläppen av övriga medicinska gaser med klimatpåverkan inkluderas
- lyfter fram att Grön IT är ett område där stora miljövinster finns att göra när det gäller energi, kemikalier och avfall och där vi har möjlighet att göra spjutsarbete.
- tydliggör att arbete som sker av andra anledningar än miljöorsaker såsom t ex arbete för att minska vårdrelaterade infektioner också är bra ur miljösynpunkt.
- har fortsatt höga ambitioner inom spjutsområden från Miljö Steg 5
- kompletterar kraven på förnybara bränslen med krav på energieffektivitet
- kompletterar kraven på hög andel ekologiska livsmedel med krav på klimateffektiva livsmedel
- är utformat för att vara kortfattat och enkelt att kommunicera.
- är genomtänkt när det gäller hur målen ska mätas
- innehåller mål som kräver utveckling

Organisation och styrning

I avsnittet "Organisation och styrning - så här når landstinget målen" beskrivs hur landstinget ska arbeta för att nå de uppsatta målen. En långsiktig vision är formulerad kring hur landstinget ska bedriva sitt miljöarbete. Det är viktigt att miljöarbetet är en integrerad del av ordinarie arbete och i förra miljöprogrammet, Miljö Steg 5, ingick fem olika styrmedel som följdes upp. I det nya programmet ingår fortfarande dessa styrmedel men skrivningar kring organisation, planering, uppföljning och ekonomiska styrmedel har tillkommit. Det skapar en tydlighet för de verksamheter som berörs av programmet. I avsnittet "Styrmedel – grundläggande krav" presenteras krav som redan ställs på landstingets egen verksamhet och som ska vara uppfyllda för att miljöprogrammet ska kunna genomföras. Erfarenheten har visat att det är värdefullt att visions- och målsätta även styrmedel. Och för att bibehålla redan uppnådda nivåer ska baskraven inkluderas i programmet samt följas upp. Avsnittet "Styrmedel – nya krav för 2012-2016", ställs nya mål upp för de olika verktygen som ska vara uppnådda 2016.

Många av landstingets verksamheter inom hälso- och sjukvård, tandvård, fastighetsförvaltning och kollektivtrafik genomförs på uppdrag av landstinget.

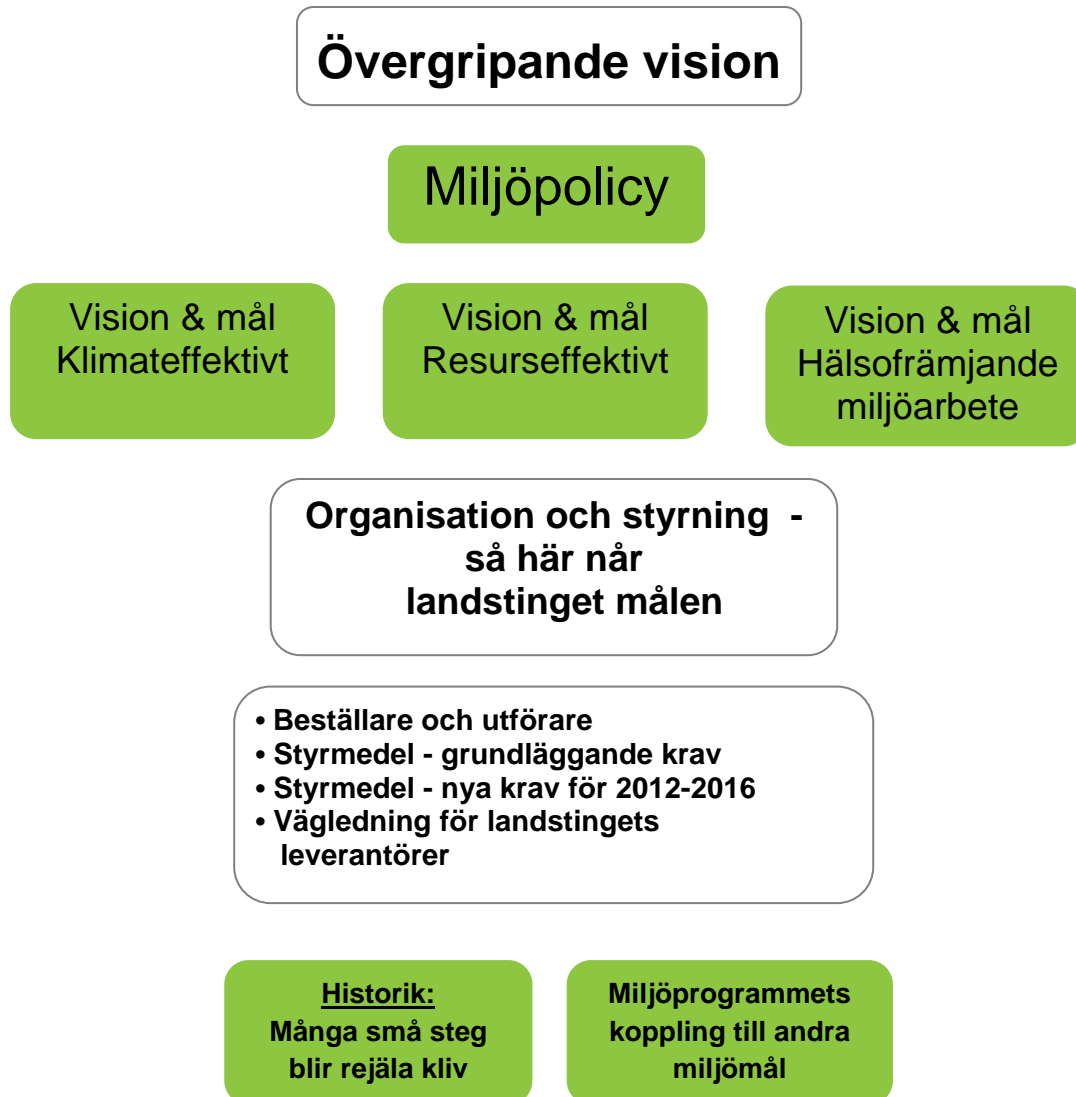

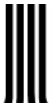
I de fall som landstinget är en stor uppdragsgivare är det viktigt att ställa miljökrav som bidrar till att uppfylla målen i det gällande miljöprogrammet. Landstingets beställarorganisationer har ett ansvar att säkerställa att miljökrav ställs i avtal, det är viktigt för att den samlade miljöprestandan i den verksamhet som landstinget ansvarar för ska bibehållas och kontinuerligt förbättras. För att visa på landstingets ambitioner finns därför en vägledning för landstingets leverantörer med i programmet "Vägledning för landstingets leverantörer". De specifika kraven formuleras givetvis i respektive avtal. I dialog med landstingets leverantörer har det framkommit att de har saknat skrivningar om landstingets förväntningar på sina leverantörer i tidigare miljöprogram, så det är också ett sätt att tillmötesgå önskemål om en större tydlighet gentemot leverantörer.

Sveriges miljö kvalitetsmål och landstingets miljöarbete så här långt

I Sverige finns sexton nationella miljö kvalitetsmål som är fastställda av riksdagen och beskriver den kvalitet och det tillstånd för Sveriges miljö, natur- och kulturreсурser som är ekologiskt hållbara på lång sikt. Målen ska nås inom en generation, det vill säga till 2020 (2050 då det gäller klimatmålet). Inom ramarna för Stockholms läns landsting miljöprogram bidrar vi till att ett antal av de nationella miljömålen kan komma att uppfyllas. Kopplingen mellan landstingets miljöarbete och regionala och nationella miljömål finns beskrivet i slutet av programmet. Ett avsnitt handlar om den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUF 2010, där de planeringsmål som har störst betydelse för miljöprogrammet beskrivs närmare. Planeringsmålen är avstämda med de nationella miljö kvalitetsmålen och andra viktiga nationella och regionala miljöanknutna nyckeldokument.

Stockholms läns landsting har arbetat länge med miljöfrågorna och åstadkommit en hel del resultat. Det är därför värdefullt om det syns i miljöprogrammet vad vi åstadkommit tidigare, annars kan läsaren få den felaktiga uppfattningen att landstinget inte arbetar med en fråga som i praktiken redan är löst. Därför ges en kortfattad överblick över landstingets miljöhistoria. Syftet är att sätta in det nuvarande programmet i ett sammanhang och visa vad som åstadkommit sedan miljöarbetet började.

Programmets uppbyggnad – modell

Ekonomisk konsekvensanalys

En ekonomisk konsekvensanalys har genomförts på de åtgärder som krävs för att de föreslagna delmålen i Miljö Steg 6 (2012-2016) ska uppnås, se bilaga 4, "Ekonomisk konsekvensanalys Steg 6". Fokus i uppdraget var i första hand att ta reda på ekonomiska konsekvenser för SLL och tyngdpunkten skulle ligga på kostnaderna för att uppnå Miljö Steg 6, men analysen skulle även beröra mer övergripande samhällsekonomiska konsekvenser av att Miljö Steg 6 uppfylls.

Miljöarbetet är ett utvecklingsarbete där landstinget har ambitionen att vara banbrytande. Det medför att de mål som formuleras antingen är mycket högre eller inom nya områden än vad som tidigare har genomförts. Det har relativt sett gått lättare att kostnadsätta mål där kraven ökas inom ett redan känt målområde medan det är svårare för helt nya mål. Det beror på att de nya målen – utvecklingsmålen - inte har utarbetade åtgärder när programmet startar, utan utförandet är en del av miljöarbetet och är därför svårt att kostnadsätta. En följd av att inte veta exakt hur utförandet ska ske, är att det blir svårt att beräkna kostnaden i förväg. Inför det nuvarande miljöprogrammet, Miljö Steg 5, gjordes en uppskattning av kostnaden för respektive målområde (5 stycken) i programmet. Men ingen fullständig ekonomisk konsekvensanalys gjordes av alla de i målområdena ingående målen. Det är därför första gången som en mer komplett ekonomisk konsekvensanalys görs av ett miljöprogram i Stockholms läns landsting. Beräkningarna är grova överslagsberäkningar men ger en vägledning till de ekonomiska kostnaderna. Även en översiktlig samhällsekonomisk bedömning har gjorts.

Sammanfattningsvis utgör transportmålet avseende förnybara bränslen den största kostnaden för genomförandet av programmet. Energimålet innebär vissa stora kostnader och stora vinster – på en femårsperiod antas vinsterna överstiga kostnaderna. De övriga målen innebär förhållandevis mindre kostnader. Programmet innehåller även mål där det rimligen borde finnas vinster att hämta, men där det är svårt att sätta en kostnad på arbetet som behövs för att nå målet och därmed är en rimlig bedömning att det varken innebär några större kostnader eller några säkra vinster såsom mål om kostnadseffektiv läkemedelshantering och minskad användning av engångsmaterial. I miljöprogrammets vision står skrivet att miljöarbetet ska vara banbrytande. De mål i det föreslagna miljöprogrammet som är banbrytande är målet om den mycket höga nivån om 75% förnyelsebart bränsle. Målen om energieffektivisering och ökad andel förnyelsebar energi för uppvärmning, kylning och el är tuffa mål som på sikt kommer att innebära en minskad kostnad. Exempel på mål som inte innebär stora kostnader men som innebär nytt, banbrytande miljöarbete är målen om minimering av utsläpp av övriga klimapåverkande medicinska gaser, klimatpåverkan från livsmedel,

minskat nyinköp av utvalda produktgrupper samt minskad användning av utvalda engångsmaterial.

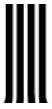
Den samhällsekonomiska nyttan av Miljö Steg 6 är minskade hälsorisker och förbättrad miljö för invånarna i Stockholms län och samhället i stort. De ökade kostnader som höjda ambitioner medför kan behöva ses och prioriteras mot andra angelägna investeringar och relateras i tid till hela den tidsperiod som Miljö Steg 6 omfattar.

Så här har förslaget arbetats fram
Projektet med att ta fram landstingets sjätte miljöprogram påbörjades i augusti 2009. Projektets styrgrupp har bestått av VD:n vid Danderyds sjukhus, tekniske direktören vid Locum AB, chefen för verksamhetsutveckling vid AB Storstockholms Lokaltrafik (from januari 2011 ersatt av chefen för SL:s hållbarhetsavdelning), hälso- och sjukvårdsdirektören vid HSN-förvaltningen, generaldirektören vid Kemikalieinspektionen och landstingets miljöchef.

Under hösten 2009 har arbetsgrupper tagit fram underlag för att bedöma vad som är landstingets mest betydande miljöpåverkan. Till arbetsgrupperna har inbjudits deltagare från landstingets olika verksamheter och privata vårdaktörer. Grupperna har haft inriktningarna; transport, fastighet, lab/tandvård, sjukvård, administration, strategi och miljöexperter. Arbetet har utgått från verksamheternas miljöpåverkan som identifieras inom ramen för respektive miljöledningssystem. Förutom arbetsgrupperna har information och synpunkter samlats in från landstingets anställda och invånare via en tipslåda på intranätet respektive den externa webben. Omvärldsbevakning har bedrivits inom projektet för att ta reda på vilka miljöområden som prioriteras nationellt, internationellt och inom andra landsting och regioner för tillfället och inom fem till tio år.

Under våren har expertgrupper inom områdena läkemedel, avfall och upphandling tillsatts i projektet för att säkerställa att målformuleringarna inom dessa områden är avstämda och förankrade med relevanta verksamheter och experter i landstinget.

I mars 2010 genomfördes en intressentdialog med några av landstingets uppdragstagare inom vårdsektorn; Aleris, Carema Sjukvård, Ersta Diakoni, Proxima, Legevisitten), Samariten Ambulans, Unilabs Laboratoriemedicin, Sodexho, Unilabs Radiologi, Prima Barn- och Ungdomspsykiatri, ReAgera-Klinikerna och Capio St Görans Sjukhus. De bjöds in för att ha synpunkter på vilka miljöfrågor landstinget bör prioritera att arbeta med i det kommande miljöprogrammet och hur miljökraven i miljöprogrammet mest framgångsrikt även inkluderar de privata vårdgivarna.

I februari 2010 beslutades om att landstingets miljöarbete ska vara klimateffektivt, resurseffektivt och hälsofrämjande. Under våren har förslag på kvantitativa och mätbara mål arbetats fram som formulerats inom respektive målområde. Sedan Landstingssyrelsens beslut i maj om att godkänna rapport avseende arbetet med kvantitativa mål i Miljö Steg 6 har avsnitt som rör organisation och styrning av miljöarbetet tagits fram.

I maj 2010 startade även arbetet med att genomföra en ekonomisk konsekvensanalys av målen i Steg 6. I arbetet med att ta fram möjliga åtgärder för att uppnå delmålen i Miljö Steg 6 har en av SLL Miljö sammansatt referensgrupp av nyckelpersoner deltagit, vars verksamheter påverkas av det sjätte miljöprogrammet.

I december 2010 gick förslaget till miljöpolitiskt program ut på remiss till landstingets verksamheter och bolag. Därefter har inkomna remissvar behandlats och beaktats varefter ett justerat förslag har arbetats fram. I Bilaga 3 är remissvar och kommentarer inlagda i anslutning till de stycken som de rör. Innehållsmässiga synpunkter har besvarats och kommentarer som rör språkliga aspekter och läsförståelse har inkorporerats direkt i texterna när de bedömts förbättra texten. Svarsfrekvensen på remissen för landstingets miljöpolitiska program för 2012-2016 har varit hög. Kvalitén på svaren vittnar om att remissen noga har reviderats och de kommentarer och förslag som har lämnats är värdefulla och tillför kvalitet och struktur till det slutliga förslaget till miljöprogram.

De verksamheter och bolag som har svarat på remissen är: Södertälje sjukhus, Tiohundra, Karolinska, Danderyds sjukhus, SLSO, Folk tandvården, SLL IT, HSNf, Locum, Patientnämnden, fd. Regionplanekontoret och SL.

Ledning och styrning
Staben
Handläggare
Torborg Svärd

MISSIV REMISSVAR
MILJÖPROGRAM
2011-01-28

HSN 1012-1388

SLL Utveckling & styrning
Landstingsstyrelsens förvaltning
Stockholms läns landsting

**Svar på tjänstemannaremiss rörande förslag till nytt
miljöprogram för Stockholms läns landsting år 2012 - 2016**
(LS 1010-0851)

Hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltning översänder härmed svar på tjänstemannaremissen rörande landstingets miljöprogram 2012 - 2016.

Det finns tyvärr inte möjlighet att inom ramen för denna remissomgång bifoga med önskvärda kompletteringar rörande ekonomiska konsekvenser.

Som även framgår av yttrandet föreslår förvaltningen att ett komplett remissunderlag föreläggs Hälso- och sjukvårdsnämnden.

Catarina Andersson Forsman
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Patrik Hansson
Stabschef

Ledning och styrning
Staben
Handläggare
Torborg Svärd

REMISSVAR
2011-01-28

HSN 1012-1388

**SYNPUNKTER PÅ FÖRSLAG TILL NYTT MILJÖPROGRAM FÖR
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING 2012 - 2016**
(Tjänstemannaremiss LS 1010-0851)

Hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltningen har fått möjlighet att lämna synpunkter på förslaget till miljöpolitiskt program för Stockholms läns landsting år 2012 -2016. I rollen som beställare av hälso- och sjukvård finns möjlighet att påverka många vårdgivare till att bedriva ett aktivt miljöarbete.

Sammanfattningsvis

Förslaget är ambitiöst och bra, men några kompletteringar och justeringar vore önskvärda. Det gäller främst de ekonomiska konsekvenserna och om miljökraven är förenliga med Lagen om offentlig upphandling. Vidare vore det önskvärt om dokumentet textmässigt anpassas att stämma med HSN-förvaltningens kommunikation som beställare av hälso- och sjukvårdstjänster. I förslaget blandas egen och övrig landstingsfinansierad vård. Förvaltningen föreslår att det slutgiltiga förslaget till nytt miljöpolitiskt program föreläggs Hälso- och sjukvårdsnämndens för yttrande.

Positivt

Under den innevarande programperioden har intresset för miljöfrågor, framför allt klimatförändringarna ökat väsentligt. Med förslaget skärps kraven på aktiva insatser betydligt vilket är både positivt och nödvändigt.

Gediget underlag

Förslaget till nytt miljöpolitiskt program består av ett omfattande och gediget material som kommer att bli ett bra stöd i det fortsatta miljöarbetet. De tre långsiktiga inriktningssmålen är klimateffektivt, resurseffektivt och hälsofrämjande. De är väl förankrade i landstingets organisation vilket förvaltningen sätter stort värde på. De består i sin tur av en vision, några strategier och en rad delmål, sammanlagt 17 stycken. Under varje delmål finns ett eller flera aktiviteter angivna, sammanlagt 30 stycken.

SLL har lyckats

Stockholms läns landsting har lyckats driva ett banbrytande utvecklingsarbete inom flera områden, framför allt då det gäller lustgasdestruktion, minimering av läkemedels miljöpåverkan och utfasning av farliga kemikalier. Kollektivtrafiken är världsledande på att erbjuda miljövänliga resor. Landstinget har en ledande ställning inom branschen och en framskjuten position inom området miljömässig upphandling. Senaste åren har engagemanget utvidgats till att omfatta även socialt ansvarstagande.

Tydliggör ekonomiska konsekvenser

Bland kritiska synpunkter kan nämnas att det trots en omfattande konsultrapport och kompletterande beräkningar saknas en tillräcklig skarp analys av de ekonomiska konsekvenser som programmet kan antas föra med sig för hälso- och sjukvården. Detta krävs för att vägleda beslutande organ och ge dem möjlighet att väga miljömålen mot andra krav på verksamheten såsom ökad tillgänglighet till sjukvård. Förvaltningens mål är att ge allmänheten rätt, säker och mesta vård för insatta resurser. Att läsaren i underlaget får kännedom om skillnaderna mellan Miljö Steg 5 och programförslaget samt vilken den samhällsekonomiska nyttan antas bli, räcker inte som ekonomisk analys.

Specificera uppdragen

Det är svårt att ta ställning till hela programförslaget eftersom det inte anges tillräckligt tydligt hur det ska följas upp. Bilaga sex är ett utkast till specifikationsdokument men det behöver färdigställas, generella uttryck behöver anges i detalj. Vad menas till exempel med *"utförartjänst av relevant omfattning"* och *"matavfall av betydelse"*? Det är ofta först när leverantörerna ser formulerade frågor som själva insatsen blir så konkret att det kan diskuteras med vilka metoder som respektive insats ska följas upp.

Vidare är det viktigt att tydliggöra vilka centrala förvaltningar i landstinget som har ansvar för olika delar av uppföljningsarbetet. Detta för att tidigt kunna planera och göra en bra resursfördelning.

Vilka krav får ställas vid upphandling av sjukvårdstjänst?

De avtalsjuridiska konsekvenserna är också viktiga. HSN-förvaltningen är en beställarorganisation som har hand om ett stort antal vårdavtal. Förvaltningen önskar bibehålla principen att likvärdiga och anpassade miljökrav ska finnas i alla avtal rörande en viss typ av vård, oavsett hur avtalen tillkommit. Därför kan inte miljökraven i vårdavtalen gå längre än att de kan appliceras i upphandlingsunderlag. För att vinna i tillförlitlighet

föreslås att programmet utformas så att miljökraven kan bedömas som relevanta och proportionerliga när vårdtjänster upphandlas. Det finns anledning att komplettera underlaget med ett utlåtande av juridisk expert på tjänsteupphandlingar.

Vilka krav vill SLL ställa vid upphandling av sjukvårdstjänst?

Det är inte önskvärt att detaljstyra exakt vilka produkter som vårdgivarna ska använda för att genomföra sitt uppdrag, eller varifrån de ska inhandlas. Däremot kan krav ställas på att vissa specifika kemikalier inte ska användas eller att förnybart bränsle i största görliga mån ska prioriteras. Detta naturligtvis under förutsättning att kraven är ett proportionerliga och relevanta i förhållande till den vårdtjänst som upphandlas. Föreslås att programförslaget korrigeras i detta avseende eftersom Lagen om offentlig upphandling inte gäller privat verksamhet. (Hänvisning till avsnitt 7.4 Upphandling, första punkten)

En annan önskvärd justering på detaljerad nivå rör nästkommande punkt, att leverantörers miljöprestanda ska redovisas minst årligen till SLL. Förvaltningen föreslår att respektive upphandlande organisation istället får i uppdrag att reglera detta på lämpligt sätt. Vidare är följande skrivningar i förslaget tveksamma; under p 7.4 Organisation, står det att leverantörerna *"ska ha en kompetent miljöorganisation"* och att *"våra leverantörer ska kommunicera sitt miljöarbete"*. Eftersom många vårdgivare är små företag/firmor föreslås att "ska" ersätts med "bör". I förslaget förekommer några liknande tveksamma formuleringar som kan behöva förändras efter juridisk översyn.

Lång implementeringstid i avtalen

Avtalsprocessernas mångåriga cykler medför att det inte är realistiskt att programmet ska kunna implementeras i all landstingsfinansierad vård så som det anges i förslaget. Det krävs betydligt längre tidshorisont för att ett handlingsprogram eller en policy ska få genomslag i all landstingsfinansierad vårdverksamhet. Förvaltningen har inte möjlighet att agera utanför avtalen när de undertecknats. De uppföljningsfrågor som anges i ett avtal gäller i princip hela avtalsperioden. Många av förvaltningens avtal sträcker sig över fem- och i vissa fall upp till åtta-, nioåriga perioder. På våren året innan själva verksamhetsåret behöver uppföljningsfrågorna vara formulerade eftersom ett förslag till revidering av regelböcker då ska vara färdiga att lägga på nämndens bord. Inom SLL-koncernens egna vårdverksamheter finns helt andra förutsättningar för detaljstyrning.

Baslinje från miljöenkät

I förslag till delmål anges 2011 som jämförelseår även i uppgifter som avser all landstingsfinansierad vårdproduktion, vilket förvaltningen ser som ett dilemma. Samtidigt hänger möjligheten att följa upp och värdera insatserna under programperioden på att det finns en baslinje att jämföra resultatet mot. Därför är det viktigt att studera nuläget vid programperiodens inledning.

Föreslås att vårdgivarnas miljöinsatser följs upp i princip vart fjärde år via en särskild miljöenkät. Förvaltningen erbjuder bistånd med utskick till vårdgivarna redan i början av 2012.

Förenkla uppföljningsarbetet för vårdgivarna

Av Hälso- och sjukvårdsnämnden har förvaltningen fått ett tydligt uppdrag att förenkla det administrativa arbetet för vårdgivarna. Antalet uppföljningsfrågorna ska minimeras. Många mindre och medelstora vårdgivare har klagat över det betungande skrivbordsarbetet. Detta uppdrag, att simplificera, är inte förenligt med miljöprogrammets behov av detaljerade uppgifter från vårdgivarna. Det finns risk för att förslaget uppfattas som kontraproduktivt.

Skriv tydligare

I dokumentet används några ord och begrepp som behöver bytas ut. Ett opersonligt förhållningssätt skulle t ex underlätta när förvaltningen ska hänvisa till programmet. Uttryck som "*våra varor och tjänster*", "*våra leverantörer*", "*de artiklar de levererar till oss*" bör ändras och anges utifrån ett neutralt perspektiv. Det finns annars risk för att ointresserade privata vårdgivare tror att programmet inte berör dem. Det vore värdefullt för förvaltningen att inte behöva ett kompletterande dokument att använda i kommunikationen med vårdgivarna. Om miljöprogrammet istället utformas neutralt kan det användas direkt i kontakt med såväl privata som offentliga vårdgivare.

På några ställen i underlaget behöver det klargöras vad som menas med ordet "*landstinget*" eftersom det numera inte är självklart att all vårdproduktion utförs i egen regi, eller som inom transportområdet, enbart av privata leverantörer. Begreppet "*förvaltningar och bolag*" förekommer i förslaget liksom i Miljö Steg 5 vilket gett upphov till vissa missförstånd då personer utanför landstingssfären misstolkat det. Inte ens vid HSN-förvaltningen förstår alla vad som menas med uttrycket "*de miljömässigt mest prioriterade upphandlingarna*" varför en förklaring vore lämplig.

Kontrollera sakförhållanden

Information om vad som sker i inom respektive utanför landstingsproduktionen behöver ses över och rättas till. Ett exempel är att det förskrivs mest antibiotika i verksamheter utanför SLL-koncernen Det behöver också anges tydligare vilka krav som ska gälla externa leverantörer respektive internt inom SLL-koncernen.

Under miljömålsområde 2 Resurseffektivt landsting, punkt åtta Effektiva vårdkedjor/patientsäkerhet, behöver texten förbättras så att den oinvidde läsaren inte misstolkar orsakssambanden mellan effektiva vårdkedjor, patientsäkerhet respektive resurseffektiv vård.

Om regionala miljömål och om Stockholms Stad

Det är positivt att det i förslaget under punkt 8, finns en koppling till de nationella miljö kvalitetsmålen. Kanske vore det också önskvärt att få en kompletterande bild av de regionala målen, tillståndet och arbetet just i Stockholms län, vilket utlovas inledningsvis i programmet (sist under p 1). Dessutom vore det intressant att få en kort rapport om det långsiktiga miljöarbetet i länets avgjort största kommun, Stockholm Stad. Respektive kommun anger fysiska förutsättningar för de verksamheter (inklusive hälso- o sjukvård) som finns belägna just där. Även Stockholms Stads miljöprogram omfattar perioden fram till och med år 2011.

Tänk nytt!

Sedan Miljö Steg 5 antogs har förutsättningarna för landstingets miljöarbete delvis ändrats. Det gäller särskilt vilka styrmedel som ska användas för att nå målen. HSN-förvaltningen arbetar utifrån målsättningen att det ska finnas en mångfald av vårdgivare. Mer än hälften av vårdgivarna inom primärvården är till exempel privata och andelen ökar hela tiden. Det kunde vara intressant att se ett programförslag utformat utifrån det nya konceptet. Då skulle man kunna ta tillvara de nya drivkrafterna. Det är en konkurrens fördel för ett företag att vara pionjär på miljöområdet och visa upp att man reducerar sin miljöpåverkan. Programmet skulle i så fall justeras så att landstinget inte bara ska ha målet att vara banbrytande utan även ge plats åt andra leverantörers innovativa idéer.

Det är visserligen positivt om landstinget är föregångare, men sett ur förvaltningens synvinkel vore det inte något negativt om en annan vårdgivare än de inom SLL-koncernen skulle visa sig mer framgångsrik inom miljöområdet. Alla insatser som leder till förbättrad miljö är positiva. Konkurrens inom miljöområdet kanske kan leda alla framåt. Detta behöver

inte stå inte i kontrast med att skapa gemensamma forum för kompetens och samverkan. Produktionen inom SLL kan precis som andra koncerner vinna på att samverka och även samarbeta med andra koncerner eller enskilda vårdgivare. Ett vassare uttryck för nytänkande vore önskvärt i det kommande programmet. Idén om att anordna en tävling bör realiseras utan dröjsmål.

Konkurrensneutralt perspektiv

Eftersom det pågår en organisatorisk omdaningsprocess i landstinget vore det bra om programförslaget kunde skrivas ur ett konkurrensneutralt perspektiv på produktionen. Då kan man ta steget fullt ut och låta alla aktörer tampas om att erbjuda medborgarna bäst service och med den bästa miljöprestandan. Alternativt kan man fortsätta som tidigare och hålla läsaren inom ramen för den verksamhet som bedrivs i egen regi inom SLL-koncernen och komplettera det med vad som gäller för övriga leverantörer. Om man väljer det sistnämnda alternativet skulle programmet kunna kompletteras med ett uppdrag till alla landstingsförvaltningar och landstingsägda aktiebolag att på lämpligt sätt överföra programmet till sina leverantörer.

Bra process

Det är en omfattande och viktig arbetsinsats som ligger bakom programförslaget. Många arbetsgrupper har fördjupat sig i en lång rad miljöspörsmål för att utarbeta ett starkt miljöprogram. Förutom att det nu finns ett bra remissunderlag så bör det också framhållas att landstinget med det grundliga förarbetet redan tagit ett kliv framåt och inlett den nya programperiodens insatser på förtjänstfullt sätt. Processen har ett stort egenvärde.